

Opozorilo: Dokument je samo osnutek skupnih stališč. Pri pripravi smo izhajali iz že obstoječih podobnih dokumentov (npr. Gold Standard organizacije WWF). Dokument je dokaj pomanjkljiv, posebej na področju kriterijev rabe posameznih vrst obnovljivih virov energije, zato upamo, da ga bomo z vašo pomočjo uspeli izboljšati.

OSNUTEK skupnih stališč slovenskih naravovarstvenih in okoljevarstvenih organizacij o trajnostni rabi obnovljivih virov energije

Podpisane slovenske okoljevarstvene in naravovarstvene organizacije sprejemamo pričujoča

stališča o rabi obnovljivih virov energije (OVE)

Namen teh stališč je predstaviti skupna načela in kriterije okolje- in naravovarstvenih organizacij o trajnostni rabi OVE v Sloveniji. Tako želimo vzpostaviti kakovostno osnovo za pripravlanje in razvoj projektov rabe OVE. Veseli bomo, če bodo potencialni pripravljalci projektov rabe OVE pričujoča stališča uporabili kot osnovo za pripravo projektov, saj bodo z njo lažje zasnovali projekte in o njih komunicirali z zainteresiranimi javnostmi.

Stališča v prvem delu opisujejo našo vizijo rabe OVE v Sloveniji, v naslednjih poglavjih pa orišejo kako mora biti zastavljen postopek odločanja o projektu rabe OVE ter katerim kriterijem mora projekt rabe OVE zadostiti.

Vizija rabe obnovljivih virov v Sloveniji

Slovenija mora povečati delež OVE v svoji energetski bilanci, saj bo le tako lahko zmanjšala svojo odvisnost od fosilnih virov energije, in svoj prekomeren prispevek k globalnemu spreminjanju podnebja. K zmanjšanju emisij toplogrednih plinov Slovenija zavezuje Kjotski protokol, k povečanju deleža obnovljivih virov energije pa pristopna pogodba k Evropski uniji.

Ob povečanju rabe obnovljive energije je potrebno posebno pozornost nameniti temu, da le-ta ne vodi do netrajnostne rabe virov, siromašenja biotske pestrosti, izginotja redkih in ogroženih živalskih in rastlinskih vrst oz. njihovih habitatov, degradacije kulturne krajine, ogrožanja naravnih in kulturnih vrednot ali ogrožanja zdravja ljudi zaradi neustreznih tehnologij ali slabega nadzora nad energenti in tehnološkimi procesi.

Trajnostna raba obnovljivih virov energije ne pomeni le zamenjave virov in tehnologij »proizvodnje« energije, temveč zahteva spremembo naših predstav in navad, ravnanja z energijo, trgov in strukture ter funkcije energetskih sistemov. Le s skrajno učinkovito in varčno proizvodnjo in rabo energije lahko nadomestimo trenutno prevladujoče fosilne vire s kvalitetnimi energetskimi storitvami na osnovi obnovljivih virov energije.

Naša vizija je, da bo Slovenija postala država, ki je popolnoma neodvisna od uvožene ali domače fosilne energije, in ki svoj razvoj napaja z učinkovito in varčno rabo trajnostno pridobljene obnovljive energije.

Postopek odločanja o projektu rabe obnovljivih virov energije

Zagotavljanje pravočasne, informirane in upoštevane vključenosti deležnikov v procese priprave in razvoja projektov OVE je ključno za zagotavljanje trajnosti projekta ter za preprečitev nasprotovanja javnosti projektu in zamud pri izvajanju. V Sloveniji smo do sedaj imeli negativne izkušnje s projekti rabe OVE tudi zaradi tega, ker javnost ni bila primerno vključena v postopek odločanja o projektu rabe OVE, zato posebej opozarjamo na pomembnost tega postopka. Stik z lokalno skupnostjo in prizadeto javnostjo olajša sprejemanje projekta, prav tako pa olajša tudi dvigovanje kakovosti projekta.

Vključevanje javnosti je urejeno z naslednjimi zakoni ali predpisi:

- Zakon o varstvu okolja
- Aarhuška konvencija

Deležniki, ki morajo biti vključeni v postopek priprave in razvoja projekta:

- predstavniki lokalnih oblasti
- ljudje, ki so neposredno prizadeti s projektom
- predstavniki lokalnih in/ali nacionalnih nevladnih organizacij in/ali civilnih iniciativ
- neodvisni strokovnjaki
- pristojne vladne institucije
- regionalna razvojna agencija
- ostali zainteresirani

Postopek vključevanja javnosti mora obsegati vsaj naslednje faze:

1. obveščanje in pozivanje k razpravi

Deležniki in širša javnost morajo biti o začetni javni razpravi obveščeni pravočasno, vsaj mesec dni pred prvo javno obravnavo. Ob prvih pozivih k javni razpravi je potrebno omogočiti, da je deležnikom in širši javnosti gradivo o projektu lahko dostopno (npr. pošiljanje po pošti, objava na medmrežju, objava v prostorih lokalne skupnosti) in v obliki, primerni za zainteresirano laično javnost. Začetno posvetovanje mora temeljiti vsaj na dokumentaciji o okoljskih učinkih in netehničnemu opisu osnutka projekta. Začetno posvetovanje mora vključevati tudi predstavitev alternativnih rešitev projekta ter omogočiti primerjavo med alternativami.

2. začetna javna razprava oz. začetno posvetovanje deležnikov

Začetno posvetovanje deležnikov se mora zgoditi v čim bolj zgodnji fazi priprave projekta, vendar vsaj pred odločitvijo o presoji vplivov na okolje. Rezultati začetnega posvetovanja morajo biti javno razglašeni in javnosti dostopni v lahko dostopnem formatu, najkasneje 15 dni po zaključku procesa začetnih posvetovanj. Priporočljivo je, da posvetovanje oz. razpravo vodi neodvisen in nepristranski moderator. Za zagotovitev presoje celotnega spektra vsebin, mora začetno posvetovanje nasloviti učinke naslednjih okoljskih in socialnih posledic ter vključiti mnenja deležnikov o tem, ali bi ti učinki bili bistveni ali ne:

Okoljski učinki projekta¹:

- Bo projekt negativno izrabljajal ali učinkoval na okoljske medije (zrak, tla, voda), naravne vire (obnovljive in neobnovljive), ekosisteme, habitate, naravne vrednote in identiteto krajine?
- Bo projekt zajemal rabo, shranjevanje, transport, ravnanje, proizvodnjo ali izpuste snovi ali materialov (vključno s trdimi odpadki), ki so lahko škodljivi zdravju ljudi, okolju ali naravi?
- Bi pri projektu lahko prišlo do preseganja zakonsko določenih mej za izpuste polutantov ali kakršnih koli nevarnih ali strupenih snovi v zrak, ali do drugih posledic, ki bi lahko resno ogrozile zdravje ljudi in/ali predstavljale resna tveganja za ogrožene in zaščitene rastlinske in živalske vrste?
- Bi pri projektu lahko prišlo do hrupa in vibracij ali svetlobnega, toplotnega ali elektromagnetnega valovanja, ki bi preseglo zakonsko določene meje ali mimo tega povzročalo resne motnje in tveganja za ljudi ter ogrožene in zaščitene rastlinske in živalske vrste?
- Bi projekt lahko vodil k nevarnosti kontaminacije prsti ali vode zaradi izpustov polutantov v tla ali površinske vode, podtalnico, obalna območja ali morje?
- So kakršnakoli območja na ali ob lokaciji projekta zaščitena po mednarodni, nacionalni ali lokalni zakonodaji zaradi njihove ekološke vrednosti, ki bi bila lahko s projektom prizadeta?
- So kakršnakoli druga območja na ali ob izbrani lokaciji, ki so pomembna ali občutljiva zaradi njihove ekologije, npr. mokrišča, vodne poti ali vodna telesa, obalna cona, gore, gozdovi ali gozdnate površine (woodlands), ki so lahko s projektom prizadeta?
- So kakršnakoli območja na ali ob izbrani lokaciji, ki jih uporabljajo zavarovane, pomembne ali občutljive vrste faune in flore, npr. za gnezdenje, parjenje, počivanje, prezimovanje, migracijo itn., ki bi lahko bila s projektom prizadeta?
- So na ali ob izbrani lokaciji kakšne površinske, obalne, morske ali podzemne vode, ki bi lahko bile prizadete s projektom?
- Je projektna lokacija nagnjena k pogostim potresom, plazovom, eroziji, poplavam ali ekstremnim ali negativnim podnebnim pogojem (npr. temperaturne inverzije, megle, močni vetrovi), ki bi lahko povzročili, da ima projekt negativne okoljske posledice?

Socialno-ekonomski in zdravstveni učinki:

¹ Kot projekt razumemo: pripravljalne dejavnosti, spremljajočo infrastrukturo, gradnjo obratovanje, nadzor in vzdrževanje ter odstranitve objekta/ov, ki je bil oz. so bili postavljen/i v predhodnih fazah.

- Bo projekt vključeval rabo, shranjevanje, transport, ravnanje, proizvodnjo ali izpuste snovi in materialov (vključno s trdimi odpadki), ki lahko škodujejo človekovemu zdravju ali vzbudijo zaskrbljenost o dejanski ali navidezni nevarnosti za zdravje ljudi?
- Bodo s projektom nastali izpusti polutantov ali kakršnihkoli nevarnih, strupenih ali noksičnih snovi, ki lahko negativno prizadenejo zdravje ljudi?
- Bo projekt povzročal hrup ali svetlobno, toplotno ali elektromagnetno valovanje, ki lahko negativno vpliva na zdravje ljudi?
- Bo projekt vodil k nevarnosti kontaminacije prsti ali vode, zaradi izpustov onesnaževal v tla, površinsko vodo, podtalnico, obalne vode ali morje, ki lahko negativno prizadenejo zdravje ljudi?
- Ali obstaja pri projektu nevarnost nesreč, ki lahko prizadenejo zdravje ljudi?
- Bo projekt povzročil socialne spremembe, npr. demografske, sprememba tradicionalnega življenjskega stila, zaposlitve?
- So na ali ob izbrani lokaciji projekta območja zaščiteni ali nezaščiteni po mednarodni, nacionalni ali lokalni zakonodaji, ki so pomembna za pokrajinsko, zgodovinsko, kulturno ali kakšno drugo dediščino, ki bi jih projekt lahko prizadel?
- Bi projekt lahko prizadel kakšne transportne poti ali zmogljivosti na ali ob izbrani lokaciji projekta, ki so na voljo javnosti za dostop do rekreacijskih ali drugih zmogljivosti?
- Je projekt na lokaciji, na kateri obstaja visoka verjetnost, da bo zaradi značilnosti, ki jih ni mogoče omiliti s kompenzacijskimi ukrepi, viden velikemu številu ljudi?
- Ali za izbrano lokacijo oz njeno bližino obstajajo načrti rabe zemljišč, npr. stanovanjska naselja, vrtovi, druga zasebna lastnina, industrija, trgovina, rekreacija, javen odprt prostor, lokalne zmogljivosti, kmetijstvo, gozdarstvo, turizem, rudarstvo, ki jih lahko projekt prizadane?
- So na izbrani lokaciji ali v njeni bližini območja, ki so gosto poseljena ali zazidana oziroma okupirana z občutljivimi uporabniki, kot npr. bolnišnice, šole, religiozni objekti, objekti lokalnih skupnosti, na katere bi projekt lahko negativno vplival?
- So na izbrani lokaciji ali v njeni bližini območja, ki vsebujejo pomembne, visokokvalitetne ali redke vire (podtalnica, površinske vode, gozdovi, kmetijstvo, ribištvo, turizem in minerali), ki bi lahko bila s projektom prizadeta?

3. vključitev rezultatov prve javne razprave v zasnovo projekta

Ugotovitve in sklepi začetnega posvetovanja morajo biti vključeni projektno zasnovo ali vsaj v presojo vplivov na okolje (bistveni okoljski in/ali socialni zadržki). Če je potrebno, morajo biti vključeni tudi v načrt omilitve vplivov na okolje.

4. glavna obravnava

Proces glavne obravnave poteka preden se o izvedbi projekta dokončno odloči. Vsebovati mora vsaj naslednje elemente:

- Celotna dokumentacija, vključno z netehničnim povzetkom projektne dokumentacije in morebitnimi alternativnimi predlogi projekta, ter vse ostale pomembne podporne informacije morajo biti javno dostopne v lahko dostopnem formatu.
- Celotna dokumentacija mora biti dostopna javnosti vsaj dva meseca pred začetkom postopka o končni potrditvi projekta. V tem času mora predlagatelj projekta odgovarjati na komentarje in vprašanja zainteresiranih deležnikov. Ljudi je treba aktivno pozvati k posredovanju pripomb, pripombe pa nato dokumentirati in spoštovati.
- Organizirano mora biti vsaj eno javno srečanje (s strani predlagatelja projekta in v sodelovanju z neodvisnim predstavnikom lokalne skupnosti). Rezultati javnega srečanja morajo biti javno objavljeni, pomisleki pa razrešeni.
- Projekt mora imeti zadostno publiciteto, dostopnost dokumentacije in zaslišanj, vključno z objavo v lokalnih medijih in drugih relevantnih komunikacijskih kanalih.
- Za podporo projektu med deležniki ne sme biti bistvenega nasprotovanja, vladati mora splošna podpora projektu.

Kriteriji za obnovljive vire energije

Obnovljivi viri energije lahko prispevajo k trajnostnemu razvoju in k štirim splošnim ciljem energetske politike: strateška zanesljivost oskrbe, zmanjšanje obremenjevanja okolja, konkurenčnost družbe in socialna kohezivnost. Vendar pa mora biti razvoj OVE uravnotežen, saj tudi raba teh virov energije obremenjuje prostor, predvsem naravne vrednote in kulturno krajino. Neustrezno zastavljen razvojni program OVE lahko povzroči negativne socialne, energetske-politične in gospodarske učinke.

“Novi obnovljivi viri” vključujejo sodobne tehnologije za energetske izrabo biomase, male hidroelektrarne (do 10 MW; skladne s kriteriji Svetovne komisije o jezovih (WCD); mehanske in električne), geotermalno energijo, vetrno energijo, energije sončnega sevanja, energijo valov, plime in ostale morske energije. Primerni viri za proizvodnjo »zeleno« energije morajo izpolnjevati vse zakonsko predpisane zahteve na nacionalni, evropski in mednarodni ravni.

Voda

Vodne elektrarne so primerne, če delujejo na takšen način, da varujejo okolje. Na lokalni ravni morajo izpolnjevati osnovne ekološke standarde, tako da so ekološke funkcije rečnega sistema ohranjene. Lastnika vodne elektrarne se lahko obveže k za investiranju fiksnega zneska od kilovatne ure zelene elektrike za obnovo, zaščito ali izboljšanje okolja v okolju, ki ga elektrarna izrablja. Nova ali razširjena vodna elektrarna lahko dobi oznako proizvajalca zelene elektrike samo, če bistveno prispeva k izboljšanju kvalitete lokalnega in regionalnega okolja (poleg pravne ustreznosti).

Biomasa

Sodobne tehnologije za energetske izrabo biomase vključujejo poleg novih tehnologij, kot so rafinerije biodizelskega goriva, bioplinarne, OHC proces, stirlingov motor itd. tudi izboljšane peči, kotle in kamine, ki imajo visok izkoristek goriva in nizke emisije delcev in dimnih plinov. Poleg tega je pomemben kriterij, da je biomasa, ne glede na vir (travnje, les, rastlinske in živalske maščobe itd.), pridobljena na trajnostni način, ki ne ogroža obnovljivosti vira, le ta pa ne biotske raznovrstnosti.

Biomasa lahko vključuje naslednje: energetske posevki, če so ti gojeni za energetske izrabo, odpadki iz kmetijstva (slama), posevki, ki so zaradi različnih razlogov neprimerni za prehrano ljudi ali krmljenje živali, gozdni materiali (les), biološki odpadki iz vzdrževanja parkov in zelenih površin, ločeno zbrani lesni odpadki iz urbanih naselij (nepobarvan, neobdelan, nestiskan les, ki ne vsebuje plastike ali kovin), odpadno sadje in zelenjava iz industrijskih procesov, lesni odpaki iz lesne industrije, deponijski plin in plin s čistilnih naprav. Kot »zeleno« energijo ne moremo obravnavati energije pridobljene na osnovnih vseh vrst termo-kemičnih obdelav neločenih trdih odpadkov. Hkrati sežig biomase in premoga ali plina je dovoljen samo, če je mogoče določiti energetske delež biomase na ravni primarne energije. Kot »zelena elektrika« se šteje samo količina energije, ki je pridobljena iz biomase. Za biogoriva, kot so npr. slama in njeni ekvivalenti, ki izhajajo iz kmetijske obdelave površin, velja, da mora gojenje le-teh posevkov spoštovati cilje zmanjševanja rabe vode in pesticidov.

Veter

Geotermalna

Sonce

Morje

Pozitivni seznam

V podporo OVE je treba uveljaviti pristop na osnovi t. i. »pozitivnega seznama« tehnologij in načinov rabe OVE oziroma celovite strateške presoje za projekte, ki niso na »pozitivnem seznamu« ali pa so na seznamu, pa kljub temu obstoje utemeljeni pomisleki.

Delitev med kakovostne in druge OVE temelji za manjše projekte na »pozitivnem seznamu«. Projektov te vrste ne bo potrebno celostno preverjati, če ne bo konkretnega ugovora. Pozitivni seznam obsega:

- foto-napetostne elektrarne in zbiralnike sončne energije;
- manjše, neobremenjujoče vodne in vetrne elektrarne (HE do 1 MW in vetrne do največ 5 turbin in 10 MW);
- energetske rabe ostankov iz lesne industrije, drv in ostankov sečnje iz trajnostno upravljanjih gozdov v tehnologijah, ki dosegajo ustrezne emisijske standarde;
- rabo bioplina in deponijskega plina ter
- izrabo geotermalne energije (do 10 MW, ob pogoju reinjektiranja izrabljene tople vode v vodonosnik pri projektih večjih od 0,5 MW).

Za druge projekte, pa tudi za projekte s »pozitivnega seznama«, pri katerih obstoji kak upravičen pomislek, je zahtevana celovita strateška presoja, s katero se preveri tudi kriterij celotnega zmanjšanja obremenitev okolja zaradi projekta OVE in kriterij minimalnih stroškov, s sodelovanjem zainteresirane javnosti.

Prispevek projekta k trajnostnemu razvoju

Za oceno prispevka projekta k trajnostnemu razvoju se uporabljajo indikatorji trajnostnega razvoja, ki so razporejeni v tri sklope, od katerih vsak vsebuje po nekaj indikatorjev. Za oceno prispevka projekta k trajnostnemu razvoju je potrebno s temi indikatorji preveriti vpliv projekta, pri čemer se uporablja naslednji sistem ocenjevanja:

-2: velike negativne posledice, to je pomembna ekološka, socialna ali ekonomska škoda, ki je ni mogoče popraviti s preventivnimi ukrepi

-1: zelo male negativne posledice, to je, če obstaja merljiva posledica, za katero pa deležniki menijo, da ne bo povzročila pomembne ekološke, socialne ali ekonomske škode

0: nobenih ali pa zanemarljive posledice, t.j. ni posledic ali pa deležniki menijo, da so posledice nepomembne

+1: manjše pozitivne posledice

+2: velike pozitivne posledice

Vse spremembe se presojajo relativno, glede na izhodiščno situacijo (brez predlaganega projekta), ki je razvidna iz projektne dokumentacije.

Projekt je sprejemljiv, če ustreza naslednjim pogojem:

- Nobena od komponent nima negativnega seštevka točk.
- Skupno število točk mora biti pozitivno.
- Če dobi eden od indikatorjev oceno -2, projekt ni sprejemljiv.

Indikator	Ocena vpliva (od -2 do 2)
Lokalno/regionalno/globalno okolje	
Kakovost in količina vode Kakovost zraka (emisije, ki niso emisije TGP) Drugi polutanti (toksičnost, radioaktivnost, delci, plini, ki zmanjšujejo stratosferični ozon) Stanje prsti (kvaliteta in količina) Biodiverziteta (varstvo vrst in habitatov) Delna vsota	
Socialna trajnost in razvoj	
Zaposlovanje (vključno s kvaliteto delovnih mest, izpolnjevanje delovnih standardov) Življenje revnih (vključno z zmanjševanjem revščine, distribucijska enakost, dostop do bistvenih storitev) Dostop do energije Človekova in institucionalna zmogljivost (vključno z izobrazbo, vključenostjo, enakostjo spolov) Delna vsota	
Gospodarski in tehnološki razvoj	
Zaposlenost (v številkah) Uravnoteženost plačil (trajnost) Tehnološka samooskrba (možnost ponovitve projekta, razvoj sposobnosti, institucionalna zmogljivost, prenos tehnologij) Delna vsota	
SKUPAJ	